

Justitieombudsmannen
Nils-Olof Berggren**Patent- och registreringsverkets (PRV) handläggning av ett ärende om registrering av näringsförbud. Bland annat uttalanden angående att PRV kontaktat tingsrätten för att få besked om en dom om näringsförbud var omedelbart verkställbar**

Anmälan

I en anmälan den 9 juni 1999 till JO framförde AA, i egenskap av offentlig försvarare för BB, klagomål mot Patent- och registreringsverket (PRV) och Jakobsbergs tingsrätt. Han uppgav bl.a. följande.

BB hade tidigare haft näringsförbud, vilket löpte ut den 5 mars 1999. Genom dom av Jakobsbergs tingsrätt den 17 juli 1998 meddelades han förlängt näringsförbud. Domen hade överklagats. I början av maj 1999 fick han en kallelse till kronofogdemyndigheten med anledning av tingsrättens dom. Kallelsen hade föranletts av att PRV låtit tingsrättens icke lagakraftvunna dom ligga till grund för uppgift i näringsförbudsregistret. Det framkom att handläggare hos PRV hade haft kontakt med tingsrätten angående frågan om verkställbarheten av förordnandet om förlängt näringsförbud. Tingsrätten hade lämnat beskedet att förordnandet gällde fr.o.m. att det gamla näringsförbudet löpte ut och inte från det att domen vann laga kraft. AA anser det vara anmärkningsvärt att PRV begärt klarlägganden i verkställbarhetsfrågan från tingsrätten. Enligt AA fanns det inte laglig grund för att registrera tingsrättens dom om näringsförbud i registret eller att i övrigt behandla den som verkställbar innan domen vunnit laga kraft. Han tillskrev PRV vid flera tillfällen angående detta, men PRV meddelade att registreringen skulle kvarstå. Någon fullföljdshänvisning lämnades inte i detta sammanhang.

Utredning

AA:s klagomål mot Jakobsbergs tingsrätt lades upp som ett särskilt ärende hos JO (dnr 3273-1999) och remitterades till tingsrätten.

Klagomålen mot PRV remitterades till verket, som i yttrande den 28 oktober 1999 anförde bl.a. följande.

De bakomliggande omständigheterna

BB meddelades genom dom av Örebro tingsrätt den 29 juni 1994 näringsförbud under tre år från den dag domen i denna del vinner laga kraft mot honom. BB överklagade domen med beslutet om näringsförbud till Göta hovrätt. Hovrätten fastställde i dom den 11 oktober 1995 tingsrättens beslut om näringsförbud. Domen inklusive beslutet om näringsförbud överklagades till Högsta domstolen, som dock ej meddelade prövningstillstånd. Den 14 mars 1996 registrerade PRV näringsförbud, från och med den 5 mars 1996 till och med den 4 mars 1999, för BB.

Genom dom av Jakobsbergs tingsrätt den 17 juli 1998 meddelades BB förlängt näringsförbud till den 5 mars 2001. Domen kom PRV tillhanda den 20 juli 1998. Eftersom det var lång tid kvar av det ursprungliga näringsförbudet och domen ej vunnit laga kraft lades domen för bevakning. Meddelande om att avgörandet fullföljts i vad avser ”påföljden/åtgärden” inkom till PRV den 16 september 1998.

Eftersom den bevakningsrutin som planerats för handläggningen av det förlängda näringsförbudet inte följdes, kom sedvanlig underrättelse om att näringsförbudet upphört att sändas ut även i detta fall.

Den 10 mars 1999 fick PRV ett brev från kronofogdemyndigheten i Stockholm, i vilket det påpekades att PRV sänt ut underrättelse om att näringsförbudet upphört men att enligt dom är näringsförbudet förlängt till den 5 mars 2001. PRV fann då att beslutet om förlängt näringsförbud var utformat så att det inte otvetydigt framgick huruvida det tidigare meddelade förbudet skulle löpa utan avbrott, eller om det för verkställighet krävdes laga kraft.

PRV sände den 23 mars 1999 per telefax en förfrågan till Jakobsbergs tingsrätt om från vilken tidpunkt det förlängda näringsförbudet skulle gälla. CC, tf. rådmän vid Jakobsbergs tingsrätt uppgav per telefon den 30 mars 1999 att förlängningen gällde från och med att det gamla näringsförbudet löpt ut och inte från laga kraft. PRV fick även denna uppgift skriftligen bekräftad genom telefax samma dag. I telefaxet uppgav CC följande: ”Enligt min mening innebär tingsrättens beslut att förlänga näringsförbudet till 2001-03-05 att det tidigare näringsförbudet har förlängts med två år. Således gäller tingsrättens beslut inte från laga kraft.” PRV registrerade det förlängda näringsförbudet i enlighet med den uppgift som på så sätt lämnats av tingsrätten.

Den 21 maj 1999 inkom en begäran per telefax från advokaten AA om att PRV skulle dementera för alla berörda uppgiftsmottagare att det förlängda näringsförbudet trätt i kraft.

Samma dag fick PRV ett via Kronofogdemyndigheten i Stockholm del av ett telefax från Jakobsbergs tingsrätt (DD). I detta telefax meddelade tingsrätten kronofogdemyndigheten att beslutet om förlängt näringsförbud vunnit laga kraft.

Den 25 maj 1999 mottog PRV telefax från kronofogdemyndigheten. I telefaxet uppgavs följande. ”Enligt telefon med CC på Jakobsbergs tingsrätt har inte näringsförbudet vunnit laga kraft. Således önskar tillsynsmyndigheten en bekräftelse från PRV att BB inte har näringsförbud för närvarande enligt näringsförbudsregistret”. Till telefaxet bifogades ett samma dag daterat telefax som Jakobsbergs tingsrätt (DD) sänt till kronofogdemyndigheten. I det telefaxet uppgavs: ”Med ändring av vad som tidigare meddelats. BB har överklagat tingsrättens beslut om förlängt näringsförbud. Om inte BB återkallat sitt överklagande har beslutet således inte vunnit laga kraft.”

Samma dag, den 25 maj, erhöll PRV en begäran per telefax från AA om dementi och tillrättaläggande avseende det felaktigt registrerade näringsförbudet. Eftersom AA ansåg att handläggaren hos PRV dröjt med att efterkomma hans begäran tillskrev han även chefen för bolagsavdelningen med hemställan om besked.

AA har också vid upprepade tillfällen per telefon framställt begäran om rättelse av näringsförbudsregistret. PRV har vid dessa samtal upplyst AA om att verket registrerat förlängning av näringsförbudet i enlighet med tingsrättens instruktioner och att det för ändring av registreringen krävs att PRV får en ny underrättelse från tingsrätten.

Den 31 maj inkom ett telefax från AA med begäran om besked i ärendet.

Samma dag inkom telefax från kronofogdemyndigheten, med önskan om skriftligt besked från näringsförbudsregistret om tillsynen över ålagt näringsförbud skall gälla eller inte.

PRV fick inte från tingsrätten någon underrättelse eller någon annan upplysning om BB:s näringsförbud. På grund av AA:s och kronofogdemyndighetens begäran om rättelse av registret sände PRV den 1 juni 1999 en ny förfrågan till tingsrätten om huruvida förlängningen av näringsförbudet skall gälla omedelbart, dvs. oberoende av laga kraft, och om beslutet var verkställbart och därmed registrerbart. Tingsrätten svarade, samma dag per telefax, att den tidigare avgivna uppfattningen, såsom den antagits i skrivelse av den 30 mars 1999, vidhölls.

Den 1 juni 1999 inkom ännu en skrivelse från AA i vilken han återigen betonade att domen inte vunnit laga kraft och därmed inte är verkställbar. Enligt hans uppfattning kan inte PRV vid en oklar domsformulering begära in domstolens yttrande.

PRV meddelade i skrivelse den 3 juni 1999 till AA att verket inte funnit skäl att ändra den gjorda registreringen.

PRV:s bedömning

Enligt 23 § lagen (1986:436) om näringsförbud skall PRV föra register över näringsförbud och tillfälliga näringsförbud. Enligt 3 § förordningen (1986:441) om underrättelser angående näringsförbud m.m. ska domstolarna sända uppgifter om näringsförbud till bl.a. PRV. Denna underrättelseskyldighet fullgörs i praktiken så att domstolarna sänder kopia av själva domen/beslutet. Med hänsyn till den informationsskyldighet som PRV har enligt 8 § näringsförbudsförordningen och att registret är offentligt samt att näringsförbud innebär ett allvarligt ingripande i den personliga näringsfriheten är det av stor vikt att den information som finns i näringsförbudsregistret korrekt återspeglar de beslut som domstolen fattat. Det är med andra ord angeläget att domstolens beslut om näringsförbud är så tydligt formulerat att några tolkningsproblem inte uppstår.

Enligt PRV:s uppfattning har lagstiftaren förutsatt att PRV inte i något fall skulle behöva göra en egen bedömning eller tolkning vad gäller innebörden av de domar/beslut om näringsförbud som domstolarna tillhandahåller.

Trots detta förekommer det inte sällan att besluten från domstolarna är oklara. PRV har ett antal gånger påtalat förhållandet, se t.ex. verkets yttranden över betänkandet "Ett renodlat näringsförbud" (SOU 1995:1) och betänkandet "Ett effektivare näringsförbud" (SOU 1997:123). Från PRV:s sida har även framförts önskemål om att underrättelse om näringsförbud ska ske på en särskild blankett liknande den som idag finns vid underrättelse om i vad mån konkurs avslutats med eller utan överskott. På så sätt skulle eventuella oklarheter kunna minimeras.

Av den nu lämnade redogörelsen framgår det dilemma som PRV ibland ställs inför. Det åligger PRV att registrera domstols förordnanden om näringsförbud, men det är inte verkets sak att självständigt tolka sådana avgöranden.

Det låter sig sägas att en meddelad dom/beslut ska tala för sig själv och att det kan ses som principiellt tveksamt att i efterhand begära tolkningsbesked från domstolen. Men i de fall då beslutsutformningen verkligen lämnar utrymme för tvekan, och PRV:s alternativ skulle vara att avstå från registrering, måste det ändå anses försvarligt att verket kontaktar domstolen för att om möjligt få ett klarläggande. I den mån domstolen väljer att efterkomma önskemål om förtydligande, ligger det i sakens natur att PRV utför registrering i enlighet med domstolens besked.

I det aktuella fallet har frågan gällt om tidigare meddelat näringsförbud skulle förlängas trots att den nya domen inte vunnit laga kraft i motsvarande del. För att få svar på denna fråga har PRV, innan registrering gjordes, kontaktat tingsrätten för klagörande av från vilken tid det förlängda förbudet skulle gälla. Registrering av förlängningen har därefter skett i enlighet med det svar som tingsrätten lämnat. Sedan AA påstått att registreringen av det förlängda näringsförbudet var felaktig har verket tagit ny kontakt med tingsrätten. Tingsrätten har vidhållit den till PRV

lämnade uppgiften om startdag för förlängningen av näringsförbudet. Som nämnts anser PRV att om beslutet om näringsförbud är oklart, det är rimligt och lämpligt att verket ber domstolen om klargörande. I detta fall har domstolens svar varit entydigt. PRV har därför inte funnit skäl att ändra den gjorda registreringen. PRV anser sig inte heller kunna överpröva de svar som domstolen lämnat och registrera i strid med förtydligandet.

En tingsrättsdom om näringsförbud kan givetvis överklagas i den därför anvisade ordningen. Såvitt PRV har kunnat finna utgör däremot verkets åtgärd att registrera näringsförbud inte ett överklagbart beslut. Enligt 22 § förvaltningslagen får ett beslut överklagas av den som beslutet angår, om det har gått honom emot och beslutet kan överklagas. Varken i lagen om näringsförbud eller i någon annan författning har PRV kunnat finna stöd för att en åtgärd som verket företagit i ärende om registrering av näringsförbud skulle kunna göras till föremål för överprövning. Registreringen av ett näringsförbud påverkar i sig inte rättsläget för den som förbudet uppges avse (jfr Hellners-Malmqvist; Nya förvaltningslagen, femte uppl., s. 238). Mot överklagbarhet talar också det förhållandet att en oriktig registrering kan rättas i administrativ ordning (jfr 9 § förordningen om underrättelser angående näringsförbud m.m.).

Vad gäller PRV:s dröjsmål med att registrera förlängning av BB:s näringsförbud kan följande anföras. Praktiska skäl kan tala för att PRV vid en situation som i det aktuella fallet, med lång tid kvar av det ursprungliga näringsförbudet, väljer att avvakta med registreringen. Under mellantiden skulle en eventuell överprövning av bakomliggande dom kunna genomföras och registreringen således verkställas när det står utom allt tvivel att beslutet om förlängt näringsförbud vunnit laga kraft. Vad som här hänt är att bevakningsrutinerna åsidosatts, så att det felaktigt gått ut underrättelser om att det tidigare meddelade förbudet upphört. PRV beklagar naturligtvis att så skett.

PRV anser, med hänvisning till det ovan anförda, att det inte i övrigt vid verkets hantering av ärendet om förbudsförlängning har förekommit något som kan läggas PRV till last som fel eller försummelse.

AA lämnades tillfälle att yttra sig över remissvaret men hördes inte av.

JO:s ärende angående klagomålen mot Jakobsbergs tingsrätt avgjordes genom beslut av chefsjustitieombudsmannen Claes Eklundh den 9 mars 2000. I beslutet redogjordes för lagmannen EE yttrande i ärendet, vari hade anförts bl.a. följande.

I förekommande fall meddelades dom med förordnande om näringsförbud den 17 juli 1998. Vid den tiden fanns det redan ett tidigare meddelat näringsförbud som gällde t.o.m. den 4 mars 1999, d.v.s. ytterligare drygt åtta månader. Det är därför inte förvånande att interimistiska åtgärder inte stod i blickpunkten vid domstillfället.

I domen gavs förordnandet om näringsförbud den utformningen, att BB meddelades "förlängt näringsförbud till 2001-03-05". Något förordnande om tillfälligt näringsförbud meddelades inte.

Av det anförda följer, att något näringsförbud inte var gällande när väl det tidigare förbudet hade gått ut den 4 mars 1999 om inte domen av den 17 juli 1998 med förlängt näringsförbud då hade vunnit laga kraft. CC hade uppenbarligen inte klart för sig detta förhållande när hon under år 1999 hade kontakt med Patent- och registreringsverket och Kronofogdemyndigheten.

Vid min granskning av målet har jag uppmärksammat, att grunden till de problem som har uppkommit är att uppgift om domen med förlängt näringsförbud expedierades till Näringsförbudsregistret och Kronofogdemyndigheten utan att den hade vunnit laga kraft. Detta står i strid med 4 § första stycket förordningen (1986:441) om underrättelse ang. näringsförbud m.m. — —

Sammanfattningsvis anser jag att det har förekommit fel vad gäller expedieringen i samband med domen den 17 juli 1998 och vid de kontakter som CC sedermera hade med Patent- och registreringsverket och Kronofogdemyndigheten. Inför dessa

kontakter borde hon ha satt sig in i de aktuella rättsfrågorna. Såsom framgår av CC:s yttrande till mig har hon nu kommit till insikt om sin felaktiga handläggning. Utöver konstaterandet att fel sålunda har förekommit finns det enligt min mening inte anledning till ytterligare åtgärder i ärendet.

Chefsjustitieombudsmannen Claes Eklundh uttalade i sitt beslut den 9 mars 2000 att han anslöt sig till vad EE hade anfört och fann inte skäl till något ytterligare uttalande.

I beslut den 2 maj 2001 anförde *JO Berggren* följande.

Anmälan mot PRV

Genom JO:s utredning och beslut i ärende dnr 3273-1999 finner jag klarlagt att Jakobsbergs tingsrätts dom den 17 juli 1998 med förlängt näringsförbud inte skulle ha expedierats till PRV på det sätt som skedde, eftersom den ännu inte hade vunnit laga kraft (se 4 § förordningen, 1986:441, om underrättelser angående näringsförbud m.m.).

PRV har i remissyttrandet lämnat en beskrivning av vilka åtgärder som vidtogs med anledning av tingsrätts dom. Av det anförda drar jag slutsatsen att PRV redan när domen kom verket till handa betraktade den som omedelbart verkställbar. Som jag nyss har berört var så emellertid inte fallet.

AA har framfört klagomål mot att PRV sedermera tog kontakt med tingsrätten för att få upplysningar i frågan om domen var omedelbart verkställbar och för att myndigheten därefter i näringsförbudsregistret registrerade förlängt näringsförbud för BB.

Det är givetvis viktigt att förordnanden om näringsförbud utformas så tydligt som möjligt. Om sådana förordnanden ger anledning till tveksamhet anser jag att PRV bör vara oförhindrat att söka vägledning hos den domstol som har meddelat förordnandet (se även JO:s ämbetsberättelse 2000/01 s. 490). Jag har därför inte något att erinra mot att PRV tog de ifrågavarande kontakterna med Jakobsbergs tingsrätt. Med hänsyn till de uppgifter som tingsrätten lämnade till PRV finner jag inte heller skäl att uttala någon kritik för att PRV registrerade förlängt näringsförbud för BB.

AA har i anmälan påtalat att PRV inte lämnade någon fullföljdshänvisning till sitt besked om att inte ändra den ifrågavarande registreringen i näringsförbudsregistret.

Frågan om ett beslut är överklagbart får bedömas utifrån en tolkning av tillämpliga författningar och med beaktande av de principer om överklagbarhet som har utbildats i rättspraxis (se därom bl.a. Hellners m.fl., Nya förvaltningslagen, 5 u. s. 232 f.). Dessa överväganden ankommer i första hand på beslutsmyndigheten – till grund för ställningstagandet om ett beslut skall förses med fullföljdshänvisning – och på ordinarie överinstans, efter ett eventuellt överklagande av beslutet. Jag finner i förevarande fall inte skäl att göra något uttalande i frågan om PRV:s aktuella besked har utgjort ett överklagbart beslut.

Fråga angående utformningen av föreskrifterna om underrättelse om domar och beslut om näringsförbud

Av 4 § förordningen om underrättelser angående näringsförbud m.m. framgår att uppgifter om domar angående näringsförbud i regel skall sändas så snart domen har vunnit laga kraft medan uppgifter om beslut angående näringsförbud skall lämnas så snart beslutet har meddelats. Genom införandet av 8 a § lagen (1986:436) om näringsförbud har kronofogdemyndigheten getts möjlighet att ansöka om näringsförbud, under förutsättning att åklagaren förklarat sig avstå från sådan ansökan. Om kronofogdemyndigheten ansöker om näringsförbud skall ansökningarna handläggas enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. Detsamma gäller om åklagaren för talan om näringsförbud i andra fall än i samband med brott. I dessa fall kommer således näringsförbudsfrågan att avgöras genom beslut.

Detta innebär att när domstolen förordnar om näringsförbud i en brottmålsdom skall uppgift om domen sändas till PRV först när domen har vunnit laga kraft. När samma slags förordnande sker i ett beslut enligt lagen om domstolsärenden skall uppgift om beslutet lämnas så snart det har meddelats. Den ifrågavarande bestämmelsen om underrättelser om avgöranden angående näringsförbud har enligt min mening därmed kommit att bli något inkonsekvent.

Jag sänder ett exemplar av detta beslut till Regeringskansliet, Justitiedepartementet.